

HET VERLEDEN IN DIENST VAN DE TOEKOMST: Saddam Husayn en de geschiedenis in Ba'thi Irak

Jan Ballast

"Het leiden van de Revolutie", schreef Michel 'Aflaq in 1969, "is een moeilijke taak, die alleen kan worden ondernomen door zij die de manier van leven van de partij accepteren en het kan alleen slagen als [het leiderschap] een visie op de geschiedenis heeft, die het verleden en toekomst omarmt [...] Het is uitermate belangrijk dat een gerijpt revolutionair leiderschap deze visie op de geschiedenis heeft [...] wat vervolgens weer kan worden overgedragen op de partij en op alle mensen."¹ Op het moment dat 'Aflaq deze woorden aan het papier toevertrouwde, waren zijn partijgenoten in Irak nog volop verwickeld in de strijd, om de macht te consolideren die zij een jaar eerder hadden verworven. In juni 1968 had namelijk de *Hizb al-Ba'th al-'Arabi al-Ishtiraki* (Arabische Socialistische Ba'th Partij) door een staatsgreep een eind weten te maken aan de heerschappij van de militairen in Baghdad. De nieuwe president Ahmad Hasan al-Bakr was onmiddellijk overgegaan tot een ingrijpende zuivering van de partij en de strijdkrachten, een meedogenloze campagne die geleid werd door Bakrs vertrouweling, familielid en plaatsgenoot Saddam Husayn. Naast de heerschappij van de Ba'th sinds 1963 in Syrië, werd Irak onder leiding van dit tweemanschap het tweede Arabische land waar de partij haar grotendeels door 'Aflaq vormgegeven gedachtengoed in de praktijk kon brengen. De wedergeboorte (*al-ba'th*) van de Arabische natie was het doel van deze nationalistische (panarabische) beweging, waartoe Michel 'Aflaq, Salah al-Din al-Bitar en Zaki al-Arsuzi in de jaren '40 de aanzet hadden gegeven.

Ba'thisme valt samen te vatten in de slogans 'eenheid, vrijheid en socialisme' en 'één Arabische natie met een eeuwige missie', zoals deze sinds 1943 in het partijlogo gevoerd worden. De ideologie van de partij is gebaseerd op de overtuiging dat de Arabieren één natie vormen, en wordt gekenmerkt door het streven naar het herstel van de eenheid (*wahda*) van de Arabische wereld uit het verleden. In het na de val van het Ottomaanse Rijk (1918) door westerse mogendheden verdeelde Midden-Oosten, dient door de vereniging van de diverse staten - Syrië, Irak, Jordanië, etc. - de eenheid van de natie hersteld te worden. Slechts na de hereniging van hun natie kunnen de Arabieren een leidersrol in de wereld voor zich opeisen. Vrijheid (*huriyya*) heeft voor de Ba'thi's een dubbele betekenis: niet alleen de bevrijding van de natie, maar ook de innerlijke bevrijding van het individu. Met socialisme (*ishtirakiyya*) bedoelt

1 M. 'Aflaq, *The Starting Point. Speeches Delivered after June 5th* (Madrid 1978) 75.

de partij daarom niet de traditionele bevrijding van de arme van de overheersing door de rijke, maar het instrument dat zowel voor welvaart van de natie als voor uniformiteit van haar inwoners moet zorgen. Volgens het Ba'thisme kunnen de burgers pas door hun gelijkheid in een verenigde natie, de werkelijke vrijheid ervaren.²

Saddam Husayn en de Ba'th worden gedreven door een missie. Hun geloof in deze 'eeuwige missie' (*risala khalida*) is onlosmakelijk verbonden met de drang om alle Arabieren (de onwetende massa) van het gelijk van de Ba'thi's (de verlichte elite) te overtuigen. In de woorden van partij-ideoloog 'Aflaq: "[w]anneer wij wreed zijn tegen anderen, weten wij dat onze wreedheid noodzakelijk is om hen terug te brengen naar hun ware identiteit, die zij niet kennen."³ Het was deze partij, waaraan Saddam Husayn in de roerige jaren '50 zijn eigen lot verbond en het waren de woorden van Michel 'Aflaq die zijn politieke denken vorm gaven. In eerste instantie als vice-voorzitter van het hoogste partijorgaan in Irak en later als president van zijn land, werd Saddam de personificatie van de missie van de Ba'th. Hij was verantwoordelijk voor de consolidatie van de macht van de partij en zou persoonlijk de taak op zich nemen om de Iraki's te overtuigen van de juistheid van de idealen van het Ba'thisme. In 1980 maakte Saddam ondubbelzinnig duidelijk wat hij daaronder verstond: "[w]ij hopen en moeten ons ervan verzekeren, dat de 13,5 miljoen [Iraki's] dezelfde weg bewandelen. Hij die het verkeerde pad neemt, zal het zwaard ontmoeten."⁴ De stenen om 'de Iraakse weg' te plaveien vond de partijleider vooral in de geschiedenis. Met een door het verleden geïnspireerde 'eeuwige missie' voor een ideale toekomst, was het politiek gebruik van de geschiedenis in het hedendaagse Ba'thi Irak dan ook onontkoombaar.

De Ba'thisering van Irak

De door de Ba'th gecontroleerde overheid had een sleutelrol in het streven van de partij om haar idealen te realiseren. In een toespraak uit 1976 blijkt dat Saddam Husayn beseftte dat, in het belang van de consolidatie en de continuïteit van het bewind van de partij, de jeugd gewonnen moest worden, "om de toe-

2 Zie voor het ontstaan, de ideologie en de opkomst van de partij in de jaren '60, vooral de studies van K.S. Abu Jaber, *The Arab Ba'th Socialist Party: History, Ideology, and Organization* (Syracuse, N.Y. 1966); G.H. Torrey, 'The Ba'th - Ideology and Practice', *Middle East Journal* (Herfst 1969) 445-470, en J.F. Devlin, *The Ba'th Party. A History from its Origins to 1966* (Stanford, Calif. 1976).

3 'Aflaq geciteerd in: S. al-Khalil, *Republic of Fear. The Politics of Modern Iraq* (Berkeley 1990) 206. Zie voor hetzelfde citaat ook: Abu Jaber, *The Arab Ba'th Socialist Party*, 126.

4 Artikel van Saddam in de partijkrant *al-Thawra* (de Revolutie) van 3 mei 1980. Geciteerd in: O. Bengio, 'Saddam Husayn's Quest for Power and Survival', *Asian and African Studies* 15:3 (November 1981) 331; E. Karsh en I. Rautsi, *Saddam Hussein: A Political Biography* (New York 1991) 120.

komst veilig te stellen.⁵ Het Ministerie van Onderwijs stelde zich in 1982 ten doel de jonge Iraki's via het onderwijs te doordringen van het belang van de "consolidatie van de Iraakse nationale eenheid [...] in dienst van de Arabische eenheid", wat zou moeten resulteren in de "creatie van een Arabische generatie trouw aan de eenheid van de Arabische natie en haar rijke toekomst, haar glorierijke geschiedenis binnen de menselijke beschaving, haar eeuwige missie, en haar Arabische en islamitische erfenis."⁶ Naast de jeugd, diende ook de rest van de bevolking van het gelijk van de partij overtuigd te worden. Daarom waren de Ba'thi's in de jaren '70 een campagne begonnen, die het analfabetisme zou moeten beëindigen en waaraan de deelname verplicht werd gesteld. Terwijl in 1957 nog ruim 81% niet lezen of schrijven kon, was dat aantal in 1980 al gedaald tot ongeveer de helft van de Iraakse bevolking, waarna gedurende Saddams presidentschap dat percentage drastisch afnam tot 11% in 1988. Nergens kon men nog aan de 'Ba'thisering' ontsnappen. Ironisch genoeg, kende de UNESCO aan Irak in 1979 een onderscheiding toe, voor de tijdens de campagne geboekte resultaten.⁷

Toch zou de missie in conflict met de macht komen. In tegenstelling tot andere Arabische landen, kent Irak een grote nationale minderheid: ruim 20% van de bevolking bestaat uit (niet-Arabische) Kurden, die hoofdzakelijk in het noorden van het land wonen. Een andere factor die voor een weinig homogene bevolking zorgt is religie. Hoewel shi'ieten slechts 10% van alle islamitische gelovigen uitmaken, vormen zij in Irak met 55% de meerderheid. Sunnieten, het overgrote deel van de muslimes, zijn in Irak met hun 20% een minderheid, maar zij bekleden traditioneel wel de sleutelposities in het land. De toenmalige sunnitische Ottomaanse autoriteiten prefereerden namelijk hun geloofsgenoten binnen het ambtelijke apparaat en deze trend zette zich nadien voort, onder de monarchie en de militaire regimes. Doordat de sunnitische politieke elite bleef terugvallen op haar eigen achterban en het onderwijs in de voornamelijk door sunnieten bevolkte steden werd gegeven, kon deze minderheid Irak blijven besturen. Ahmad Hasan al-Bakr en Saddam Husayn, de sunnitische leiders van de Iraakse Ba'th partij die na 1968 de macht in handen kregen, onderscheidden zich van hun voorgangers doordat zij uit veiligheidsoverwegingen hun vertrou-

5 S. Husayn, *On Social and Foreign Affairs in Iraq* (Londen 1979) 55. Hetzelfde citaat ook in: M. al-Kasey, *Youth Education in Iraq and Egypt 1920-1980. A Contribution to Comparative Education within the Arab Region* (Leuven/Den Haag 1983) 174.

6 Kasey, *Youth Education*, 126 en 148. Zie bijvoorbeeld ook: Parti Ba'th Arabe et Socialiste (PBAS), *L'Iraq Révolutionnaire 1968-1973. Rapport Politique adopté par le Huitième Congrès Régional du Parti Ba'th Arabe et Socialiste en Iraq* (Milaan 1976) 201-203, 208-210, 305-306 en 310; D.A. Roy, 'The Educational System of Iraq', *Middle Eastern Studies* 29:2 (April 1993) 167-173.

7 Voor de campagne van de Ba'th tegen het analfabetisme, zie: PBAS, *L'Iraq Révolutionnaire*, 207-208 en 309-310; Khalil, *Republic of Fear*, 85-87; Verklaring van het Negende Regionale Congres van de Iraakse Ba'th Partij, in C. Legum, H. Shaked en D. Dishon ed., *Middle East Contemporary Survey Volume VI, 1981-1982* (New York/Londen 1984) 620; Roy, 'The Educational System', 168, 180 en 185-186.

wen schonken aan partijgenoten, die evenals zichzelf afkomstig waren uit Takrit.⁸ Deze nieuwe elite die voor Arabische eenheid moest zorgen, bleek echter eerst te moeten werken aan de Iraakse eenheid.

Saddam merkte dat het panarabisme van zijn partij weinig weerklank vond bij de Kurden, die vreesden dat in een verenigde Arabische natie hun cultuur verloren zou gaan en dat hun kans op autonomie (nog) kleiner zou worden. Shi'ieten wisten op hun beurt, dat er een einde zou komen aan hun numerieke meerderheid in de door het Ba'thisme gepropageerde staat: sunnieten zouden in een verenigde Arabische natie niet alleen de macht behouden, maar zouden daarnaast ook nog eens de overgrote meerderheid gaan vormen. De Ba'thisering van Irak resulteerde in de Irakisering van het Ba'thisme. Dit was in feite de synthese uit de these (Ba'thisme in theorie) en de antithese (de specifieke kenmerken van Irak waar de ideologie in de praktijk werd gebracht). Het is Saddams verdienste dat hij beseftte dat hem, in het belang van het overleven van de partij in Irak, niets anders restte dan (voorlopig) over te gaan tot het realiseren van het Ba'thisme in één land.⁹ Irak moest een *neutraal* verleden krijgen, waarmee alle Iraki's zich konden identificeren. Het verleden, oordeelde Saddam Husayn, diende daarom geba'thiseerd te worden: "het schrijven van geschiedenis moet onze Ba'thistische bijzonderheid uitdragen [en] het schrijven van de Arabische geschiedenis zou vanuit onze overtuiging moeten gebeuren, met de nadruk op analyse en niet op het realistisch vertellen van verhalen."¹⁰

Het herschrijven van de geschiedenis

In 1979 gaf Saddam Husayn de opdracht om de geschiedenis te herschrijven. Hij nam niet alleen de leiding van "Het Project van het Herschrijven van de Geschiedenis" op zich, maar zorgde ook zelf voor de handleiding, door middel van zijn in datzelfde jaar door het Ministerie van Cultuur en Informatie

8 P.A. Marr, 'The Political Elite in Iraq' in: G. Lenczowski ed., *Political Elites in the Middle East* (Washington, D.C. 1975) 137-138; P.P.J. Hemphill, 'The Formation of the Iraqi Army, 1921-33' in: A. Kelidar ed., *The Integration of Modern Iraq* (Londen 1979) 88-92; N. van Dam, 'Middle Eastern Political Clichés: "Takriti" and "Sunni Rule" in Iraq; "Alawi Rule" in Syria. A Critical Appraisal', *Orient* 21:1 (1980) 43-44; O. Bengio, 'Shi'is and Politics in Ba'thi Iraq', *Middle Eastern Studies* 21:1 (Januari 1985) 1-3. Zie voor de percentages van Iraks bevolking: P. Marr, *The Modern History of Iraq* (Boulder, Colo. 1985) 5 en 7-8.

9 Zie voor het thema van de "these-antithese-synthese" mijn doctoraalscriptie: J. Ballast, 'Missie en macht: Saddam Husayn en de Irakisering van het Ba'thisme' (niet-gepubliceerde scriptie; Groningen 1993).

10 Toespraak van Saddam Husayn uit 1977. Geciteerd in: S. Wild, 'Der Generalsekretär und die Geschichtsschreibung: Saddam Husayn und die irakische Geschichtswissenschaft' in: I.A. El-Sheikh, C.A. van de Koppel en R. Peters ed., *The Challenge of the Middle East: Middle Eastern Studies at the University of Amsterdam* (Amsterdam 1982) 162; Khalil, *Republic of Fear*, 75; S. al-Khalil, *The Monument: Art, Vulgarity and Responsibility in Iraq* (Londen 1991) 36.

uitgegeven *Hawla kitabat al-ta'rikh* (Over het schrijven van de geschiedenis).¹¹ De handleiding bestaat uit vier toespraken van Saddam, aangevuld met drietwintig artikelen van vooraanstaande Iraakse wetenschappers.¹² In zijn eerste toespraak wijst Saddam op de interactie tussen het individu en de maatschappij, want volgens hem is het individu niet alleen het produkt van zijn eigen omgeving, maar wordt de maatschappij op haar beurt ook weer geïnspireerd door de heldendaden van individuen uit het verleden. De Rashid 'Ali-coup van 1941 moet bijvoorbeeld als een inspiratiebron voor de huidige generatie van Iraki's fungeren en volgens de Iraakse president zou het volk zich aan zijn leiders moeten spiegelen. Een leider is niet alleen de zoon van de samenleving, maar ook haar vader omdat hij die naar een bepaald doel leidt. "Kunnen wij ons een dag voorstellen", vraagt Saddam zich af, "wanneer het leven en de maatschappij [...] voortgaan in de richting van hun doelen zonder leider of leiders?"

De voorbeeldfunctie van de pro-Nazi coup van Rashid 'Ali al-Kaylani in mei 1941 werd door de Iraakse leider niet zonder reden gekozen. Als jongen werd Saddam geïnspireerd door zijn oom Khairallah Talfah, die door de Britten tot een gevangenisstraf veroordeeld werd wegens zijn deelname aan deze coup in het destijds door Groot-Brittannië gedomineerde Irak. Saddam verklaarde in een interview in 1974, dat het onrecht dat Talfah in zijn ogen was aangedaan er voor had gezorgd dat hij diep doordrongen raakte van nationalistische en anti-imperialistische gevoelens. De invloed van de Rashid 'Ali-coup zou hem er zelfs toe brengen om deel te nemen aan het verzet tegen de buitenlandse invloed in Irak en de Arabische wereld: uit de memoires van Salah al-Din al-Sabbagh, die een hoofdrol speelde tijdens de staatsgreep in 1941, putte Saddam daarbij zijn inspiratie.¹³

In de tweede toespraak waarin hij zijn geschiedvisie uit de doeken doet laat Saddam Husayn zien, dat de feiten niet uit hun verband gerukt mogen worden. Hij is ervan overtuigd dat een gebeurtenis of individu niet op zichzelf staat,

11 Bengio, 'Saddam Husayn's Quest', 332-333; Wild, 'Der Generalsekretär und die Geschichtsschreibung', 161; A. Baram, *Culture, History and Ideology in the Formation of Ba'thist Iraq, 1968-89* (Londen 1991) 82; E. Davis, 'Theorizing Statecraft and Social Change in Arab Oil-Producing Countries' in: E. Davis en N. Gavrielides ed., *Statecraft in the Middle East: Oil, Historical Memory, and Popular Culture* (Miami 1991) 2; E. Davis en N. Gavrielides, 'Statecraft, Historical Memory, and Popular Culture in Iraq and Kuwait' in: *Ibidem*, 132.

12 Saddams geschiedenisopvattingen, zoals deze in *Hawla kitabat al-ta'rikh* zijn opgenomen, zijn te vinden in: A. Iskander, *Saddam Hussein: The Fighter, the Thinker and the Man* (Parijs 1980) 147-163 en 166-180; Wild, 'Der Generalsekretär und die Geschichtsschreibung', 161-170; Davis en Gavrielides, 'Statecraft, Historical Memory, and Popular Culture', 138-140.

13 Voor het belang van de Rashid 'Ali-coup en Talfah op Saddams nationalisme, zie: M. Khadduri, *Socialist Iraq: A Study in Iraqi Politics Since 1968* (Washington, D.C. 1978) 72-73; Iskander, *Saddam Hussein*, 28; A. Baram, 'Saddam Hussein: A Political Profile', *Jerusalem Quarterly* 17 (Herfst 1980) 15-16; F. Matar, *Saddam Hussein: The Man, the Cause and the Future* (Londen 1981) 31.

maar onderdeel uitmaakt van een groter geheel, dat afhankelijk is van de specifieke omstandigheden van tijd en plaats. Zo kan de nationalisatie van de Iraakse Petroleum Maatschappij (IPC) in 1972 slechts op haar waarde geschat worden, wanneer ook de moeilijke omstandigheden waaronder deze nationalisatie plaatsvond in ogenschouw worden genomen. Idealen die in de toekomst gerealiseerd moeten worden en waarin de burger zich maar met moeite kan inleven, leiden tot minder enthousiasme dan tastbare en begrijpelijke doelen, die hij kan zien. Saddam realiseert zich dat een Iraki voor het land waarin hij leeft bereid is te vechten, omdat hij het als iets tastbaars ervaart en elke dag kan zien, terwijl het Arabische moederland voor diezelfde Iraki slechts een algemeen en abstract begrip is, waarop hij veel terughoudender zal reageren. In plaats van het Iraakse volk te presenteren als deel van de Arabische natie, is het beter te spreken over Irak als deel van de Arabische wereld: de president erkent dat de Iraki's zich allereerst burgers van hun eigen land moeten gaan voelen.

Opnieuw is Saddams voorbeeld van de olienationalisatie een voor de hand liggende. Juist voor hem was het succes van deze gevaarlijke onderneming op 1 juni 1972 enorm belangrijk, omdat hij voor dat besluit verantwoordelijk was geweest. Om zijn aandeel in de nationalisatie van de door westerse oliemaatschappijen gedomineerde IPC zowel te benadrukken als levendig te houden, maakte Saddam Husayn in een interview dat precies een jaar na de nationalisatie plaatsvond zijn hoofdrol wel heel dubbelzinnig duidelijk: "Nu is spreken over nationalisatie een gewone zaak geworden, omdat het experiment succesvol werd afgerond en omdat hij die in de rivier durfde te duiken goed bleek te kunnen zwemmen en de andere oever veilig bereikte."¹⁴ Uit de geschiedvisie van de Iraakse president bleek dat de Ba'thisering van Irak ook op dat gebied in de Irakisering van het Ba'thisme had geresulteerd. Het dilemma tussen het panarabisch nationalisme (*qawmiyya*) in theorie en het Iraaks patriottisme (*wataniyya*) in de praktijk, was het resultaat van de interne situatie in Irak. Saddam Husayn ging dan ook dit Irakisme als een noodzakelijke voorwaarde voor het Arabisme presenteren, omdat hij zich had gerealiseerd dat de weg naar Arabische hereniging via Iraakse eenheid zou moeten lopen. Irak werd de 'bevrijde basis' voor de nog te bevrijden Arabische natie:

De glorie van de Arabieren stamt af van de glorie van Irak. Gedurende de geschiedenis gold dat wanneer Irak machtig werd en bloeide, dat ook gebeurde met de Arabische natie. Dit is de reden waarom wij er naar streven om Irak machtig, geducht, kundig en

14 S. Husayn, *On Oil Nationalization in Iraq* (Baghdad 1973) 47. Door de gebruikte metafoor maakt Saddam duidelijk dat hij zichzelf bedoelt. Na de mislukte moordaanslag op president 'Abd al-Karim Qasim in 1959, moest Saddam een rivier overzwemmen om Irak te kunnen ontvluchten. Deze gebeurtenis wordt in de semi-officiële biografieën als een heroisch gevecht tegen de natuurkrachten beschreven, zie: Iskander, *Saddam Hussein*, 67-68; Matar, *Saddam Hussein*, 34.

ontwikkeld te maken en waarom wij niets zullen sparen om de welvaart te vergroten en de glorie van alle Iraki's te doen oplichten.¹⁵

De geschiedenis moet herschreven worden in het licht van de idealen van de Ba'th, benadrukt Saddam in zijn derde toespraak. Er hoeft niet naar objectiviteit of wetenschappelijkheid gestreefd te worden, maar de rol van de partij als leider van de revolutie moet als een voldongen feit gepresenteerd worden. Daarvoor zal de geschiedenis niet vervalst hoeven te worden, want het is volgens de president voldoende om te wijzen op de verworvenheden die het Iraakse volk dankzij de Ba'th ten deel zijn gevallen. Slechts het Ba'thisme kan zorgen voor het juiste mengsel van idealistische, spirituele en materiële ingrediënten in de visie op het verleden: een puur religieuze of marxistische benadering van de geschiedenis zal altijd één aspect op zijn waarde weten te schatten en een ander aspect moedwillig onderbelichten. God koos de Arabieren om de Islam te verbreiden, meent de Iraakse leider, omdat Hij vond dat zij daar het meest geschikt voor waren. De Arabische wereld kon op het moment van Gods keuze dan ook niet slecht zijn geweest, want revoluties kunnen in een slechte maatschappij niet slagen. Zodoende is de pre-islamitische geschiedenis in Saddams ogen niet minderwaardig aan het islamitische verleden.

Het geba'thiseerde verleden was even onontkoombaar als dat het totalitaire systeem van de Ba'th onherroepelijk was. Met het schrijven van geschiedenis vanuit het oogpunt van het Ba'thisme, onderstreepte Saddam Husayn nogmaals dat over de rol van de partij in Irak geen twijfel kon bestaan: "De Arabische Socialistische Ba'th partij ziet zichzelf, op zowel ideologische als praktische gebieden, als leider van het Iraakse volk in zijn totaliteit [...] niet meer en niet minder."¹⁶ Door terug te grijpen op de glorieuze pre-islamitische beschavingen van Sumer, Babylon en Assyrië, omzeilde Saddam niet alleen het bij de Kurden gevoelig liggende (pan)arabisme van de Ba'th, maar de oudheid was ook neutraler terrein dan het door de religieuze tegenstelling tussen shi'ieten en sunnieten moeilijk te gebruiken islamitische verleden. De Mesopotamische erfenis bood de president de bouwstenen voor een gezamenlijk verleden en met financiële steun uit Baghdad werd de lokale folklore gestimuleerd om de uniciteit van de Iraki's aan te tonen. Dichters, beeldhouwers en toneelgezelschappen werden in staat gesteld om het eigen 'Iraakse' verleden uit te beelden, terwijl de partijleiding daarnaast archeologisch onderzoek ging stimuleren en ceremonies, namen en symboliek uit de oudheid in het openbare leven in Irak

15 Toespraak in februari 1979 in Zuid-Irak, geciteerd in: A. Baram, 'Qawmiyya and Wataniyya in Ba'thi Iraq: The Search for a New Balance', *Middle Eastern Studies* 19:2 (April 1983) 194. Hetzelfde citaat ook in: Khalil, *Republic of Fear*, 122; J. Miller en L. Mylroie, *Saddam Hussein and the Crisis in the Gulf* (New York 1990) 41; Karsh en Rautsi, *Saddam Hussein*, 100.

16 S. Husayn, *On Current Affairs in Iraq* (Baghdad 1981) 35. Zie voor de allesoverheersende rol van de partij bijvoorbeeld ook: Ibidem, 39-40; S. Husayn, *Comrade Saddam Hussain Talks to Arab and Foreign Pressmen* (Baghdad 1973) 52 en 54-55; S. Husayn, *Saddam Hussein Inaugurates National Assembly* (Baghdad 1980) 11-12.

introduceerde. Saddam Husayn was trots op zijn land als bakermat van de beschaving en op de Arabische natie als bron van de religie:

Het Iraakse volk, oh meesters van het Witte Huis en het Kremlin, is het volk dat het voorrecht had om de mensheid het juiste pad naar het humanisme te wijzen, toen het haar 6000 jaar geleden het alfabet en de schrijfkunst onderwees, en toen zij [de mensheid] 4500 jaar geleden de wetten leerde. [Irak] was het land dat de mensheid veel leerde dat het nog niet wist. Irak is ook deel van de glorierijke Arabische natie, die God vereerde toen Hij Zijn profeten en berichtgevers uit haar midden koos, en toen Hij [Arabisch] land koos als de geboorteplaats van alle heilige berichten en boeken.¹⁷

Het islamitische verleden kan als inspiratiebron gebruikt worden, maar de religie mag geen onderdeel van de politiek uitmaken, oordeelt Saddam Husayn in zijn vierde en laatste toespraak. Hoewel God, door de Islam na de joodse en christelijke religie te introduceren, de verhevenheid van de muslimes aangaf, zijn de hedendaagse problemen anders dan de problemen waarvoor de eerste muslimes oplossingen zochten. De wetten die destijds ontstonden mogen nu geen politieke lading krijgen: religie en staat dienen gescheiden worden. Het geloof zorgt namelijk voor de verdeeldheid tussen de Iraki's en Arabieren onderling, en dat maakt niet alleen de invloed van het imperialisme mogelijk, maar vormt ook een obstakel op weg naar de realisatie van de Iraakse en Arabische eenheid. Saddam benadrukt dat de partij geïnspireerd is door het Arabische verleden én de islamitische waarden: "onze partij is niet neutraal tussen geloof en ongeloof; [de Ba'th] zal altijd aan de kant van het geloof staan, maar het is geen religieuze partij en dat hoeft zij ook niet te zijn."

Tijdens de oorlog met Iran gebruikte Saddam het islamitische verleden nadrukkelijk als instrument. Hij greep terug op verzen uit de Koran en gebruikte veel islamitische beeldspraak, om in het belang van de verdediging van Irak zowel shi'ieten - wier heilighdommen hij bezocht - als sunnieten voor de strijd te winnen.¹⁸ De Eerste Golfoorlog (1980-1988) kreeg in Irak de naam *Qadisiyyat Saddam* (Saddams Qadisiyya), een verwijzing naar de Slag bij Qadisiyya waar de Arabische legers in 637 n. Chr. hun Perzische opponenten een verpletterende nederlaag toebrochten en hen tot de Islam bekeerden. De Iraakse president zou op dezelfde manier als Sa'ad ibn Abi Waqqas 1350 jaar eerder, de Iraki's naar een beslissende overwinning voeren, om evenals zijn illustere voorganger tot Arabische held te worden uitgeroepen. Tijdens de Tweede Golfoorlog (1990-1991) deed Saddam Husayn opnieuw een beroep op het islamitische

17 Bericht van Saddam Husayn aan de Amerikaanse president George Bush en de Russische president Michail Gorbatsjov aan de vooravond van de Helsinki Top op 8 september 1990. Geciteerd in: O. Bengio ed., *Saddam Speaks on the Crisis in the Gulf. A Collection of Documents* (Tel Aviv 1992) 148-149.

18 H. Batatu, 'Iraq's Underground Shi'a Movements: Characteristics, Causes and Prospects', *Middle East Journal* 35 (Herfst 1981) 591-592; A. Dawisha, 'Invoking the Spirit of Arabism: Islam in the Foreign Policy of Saddam's Iraq' in: A. Dawisha ed., *Islam in Foreign Policy* (Cambridge 1983) 122-126; Bengio, 'Shi'is and Politics', 8 en 11-12.

verleden, in de hoop de muslimes tegen de door het Westen georkestreerde internationale coalitie te keren. De strijd om Kuwait werd in de retoriek gepresenteerd als "de strijd tussen goed en kwaad" van "de gelovigen tegen de ongelovigen." De Iraakse president zou zijn politiek echter nimmer door religie laten leiden: in een interview maakte hij duidelijk, dat "de wereld in chaos en anarchie zal vervallen, wanneer de volkeren van deze wereld zich door *Mullahs* en religies laten beheersen [en ik geloof dan ook] dat het regeren door middel van religie meer problemen schept, dan dat het er oplost."¹⁹

De eeuwige missie van een historische leider

Het verleden werd niet alleen gebruikt ter legitimatie van de macht van de Ba'ath partij in Irak, maar diende ook de legitimatie van de machthebber zelf. In 1978 gaf Saddam, toen nog als vice-voorzitter van de *Revolutionaire Commando-raad*, de opdracht om met overheidsgelden het in het shi'itische zuiden van Irak gelegen Babylon te restaureren. De herbouw van de oude stad strookte met het streven van de partij naar een neutraal verleden, maar bood de partijleiders ook de mogelijkheid om hun eigen gezag te legitimeren. Tijdens het presidentschap van Saddam Husayn zouden in de stenen waarmee de oude stad werd herbouwd worden gegraveerd, dat "het Babylon van Nebuchadnezzar werd herbouwd in het tijdperk van president Saddam Husayn". Festivals die daar aan het eind van de jaren '80 plaatsvonden, vormden de aanleiding om parallellen te trekken tussen de Iraakse president en zijn illustere Mesopotamische voorganger: het motto waaronder tussen 22 september en 22 oktober 1987 het Internationale Babylon Muziekfestival werd gehouden luidde "Van Nebuchadnezzar tot Saddam Husayn, Babylon ondergaat een wedergeboorte" en een jaar later werd de slogan "Van Nebuchadnezzar tot Saddam Husayn, Babylon herrijst opnieuw" gehanteerd.²⁰ Begin 1976 vertrouwde hij zijn gehoor tijdens een bijeenkomst van de Algemene Federatie van de Iraakse Jeugd toe: "Om te leiden moet je de mensen die je leidt overtuigen dat je rechtmatig bent, [want] als mensen voelen dat je onrechtmatig bent zullen zij je leiderschap nimmer accepteren [...] In zo'n geval mag je dan een heerser zijn, maar zul je nimmer een leider worden."²¹

19 Saddam in een interview met K. Reinhardt en A.S. Elias getiteld "Jawohl, wir sind eindeutig die Sieger" in: *Der Spiegel* (1 Juni 1981) 136. Zie ook: Verklaring van het Negende Regionale Congres, in Legum, MECS, 1981-1982, 622-623.

20 Zie voor de inscripties in de stenen onder andere: Miller en Mylroie, *Saddam Hussein*, 57; Baram, *Culture, History and Ideology*, 81; Karsh en Rautsi, *Saddam Hussein*, 195. De motto's van de festivals zijn te vinden in: Baram, *Culture, History and Ideology*, 49-50; C.R. Taylor, *Saddam's Babylon the Great* (Huntington Beach, Calif. 1991) 12-13. Zie voor een afbeelding van de poster die tijdens het in 1987 gehouden festival gebruikt werd: *Ibidem*, 13.

21 Husayn, *On Social and Foreign Affairs*, 61. Zie ook Saddams toespraak op 27 januari 1977 in: S. Husayn, *On Iraq and International Politics* (Baghdad 1981) 70-71.

De legitimatie van de Iraakse president nam sterk de vorm aan van een identificatie met roemruchte voorgangers. In een interview in 1979 antwoordde Saddam op de vraag of hij ervan droomde eenzelfde rol als Nebuchadnezzar - die de Joden in de zesde eeuw v. Chr. vanuit Palestina in gevangenschap naar Babylon bracht - en Salah al-Din - de verdrijver van de Middeleeuwse kruisridders uit het 'Beloofde Land' - te vervullen: "Bij God, natuurlijk droom en wens ik dat. Het is voor elk mens een voorrecht om over zo'n rol te dromen [...] Nebuchadnezzar was degene die de Joodse slaven gebonden uit Palestina wegvoerde. Dat is de reden waarom ik telkens wanneer ik mij Nebuchadnezzar herinner, de Arabieren, de Iraki's in het bijzonder, op hun historische verantwoordelijkheden wil wijzen [...] Maar, [...] ik realiseer mij ook dat de huidige wereld anders is dan de wereld van Nebuchadnezzar en Salah al-Din."²² Hoewel Saddam erkende dat hij de daden van de heersers uit het verleden (nog) niet kon herhalen, had de president uitstekend begrepen dat hij de 'oude wereld' wel degelijk in dienst van de hedendaagse wereld kon stellen. De Iraakse leider werd de personificatie van de missie en claimde zelfs af te stammen van de shi'itische martelaren 'Ali en Husayn. "Wij hebben het recht te zeggen, en wij zullen daarvoor de geschiedenis niet misbruiken, dat wij de kleinzonen van Imam Husayn zijn", beweerde Saddam Husayn in 1979. Elf jaar later leek uit Saddams persoonlijke brief aan de Egyptische president Hosni Mubarak opgemaakt te kunnen worden, dat hij zijn eigen propaganda was gaan geloven: "[Saddam Husayn] komt uit een eerbiedwaardige familie, wiens eer in feite afkomstig is van haar afstamming van de Qurayshi familie [de stam van de profeet Muhammad], want zijn familiebanden gaan terug tot onze meester en voorvader Husayn, die de zoon is van 'Ali ibn Abi Talib [de neef en schoonzoon van de profeet Muhammad]."²³

De cirkel lijkt rond, nu de Iraakse leider zijn eigen propaganda voor waar is gaan houden. Nadat Irak was opgegaan in de Ba'th, ging de Ba'th op in de persoon Saddam Husayn en werd Saddam vervolgens de verpersoonlijking van de missie. Het kan dan ook niet anders, dan dat het verleden in het hedendaagse Irak in dienst van de toekomst staat en geschiedenis daarbij een belangrijk instrument is voor de Ba'th partij en haar leider. 'Aflaq verklaarde immers dat de leider van de partij een visie op de geschiedenis moet hebben, "die het verleden en de toekomst omarmt." Als geen ander beantwoordt de Iraakse president aan het ideaalbeeld van de partij-ideoloog: de eeuwige missie wordt in

22 Fuad Matars interview met Saddam Husayn, in: Matar, *Saddam Hussein*, 235 en 266. Hetzelfde citaat ook in: J. Bulloch en H. Morris, *Saddam's War. The Origins of the Kuwait Conflict and the International Response* (Londen 1991) 42-43; Karsh en Rautsi, *Saddam Hussein*, 152-153. Deze auteurs vermelden echter niet Saddams toevoeging dat hij zich realiseert, "dat de huidige wereld anders is dan de wereld van Nebuchadnezzar en Salah al-Din".

23 Voor Saddams claim af te stammen van 'Ali uit 1979, zie: Batatu, 'Iraq's Underground Shi'a Movements', 592; Bengio, 'Shi'is and Politics', 8; Khalil, *The Monument*, 13. Saddams 'open brief' aan Mubarak, door de Iraakse media gepresenteerd op 23 augustus 1990, is geciteerd in: Bengio, *Saddam Speaks on the Crisis in the Gulf*, 128.

Irak geleid door een historische leider. Saddam zelf is er van overtuigd dat zijn missie nog niet voorbij is en gelooft dat zijn daden lang in herinnering zullen blijven:

Wij hebben werk opgedragen gekregen dat nog niet gerealiseerd is en wij moeten het afmaken en nu nog niet sterven [...] Wij weten allemaal dat wij eens moeten sterven, maar ik heb het gevoel dat een mens soms de dood kan overwinnen als hij een hoog doel najaagt [...] Wat mij nu bezighoudt is niet alleen wat er nu over ons wordt gezegd, maar wat er over 500 jaar over ons gezegd wordt.²⁴

24 Saddam Husayn in een interview op 13 mei 1980, in: Iskander, *Saddam Hussein*, 400. Zie voor dit citaat ook: H. Fürtig, *Saddam Hussein - Der neue Saladdin? Irak und der Golfkrieg* (Berlijn 1991) 110.